Muistio 8.9.2023

Jari Setälä, erikoistutkija Luonnonvarakeskus

Mahdollisen silakan kalastuskiellon vaikutukset Suomen kalatalouteen

Silakan kalastuksen kielto vaikuttaisi kalan arvoketjuun kalastuksesta jalostuksen kautta kalan kauppaan ja kulutukseen.

Silakan ja kilohailin kalastus

Suomen kalansaalis merellä oli vuonna 2022 noin 87 miljoonaa kiloa ja sen tuottaja-arvo oli noin 28 miljoonaa euroa. Saaliista 79 % ja saaliin arvosta 55 % oli silakkaa. **Silakka**saaliin määrä oli **68 miljoonaa kiloa ja arvo 15 miljoonaa euroa**. Saaliista noin 65 miljoonaa kiloa (96%) saatiin troolilla, 3 miljoonaa kiloa rysällä ja 48 tonnia verkoilla. **Kilohaili**saalis oli vajaa **15 miljoonaa kiloa** ja sen arvo runsas **3 miljoonaa euroa**.

Saalistilaston mukaan **silakkaa** kalastaneita kaupallisia kalastajia (voi olla yksityinen henkilö tai yritys) oli **235 vuonna 2022**. Kaupallisista kalastajista 33 harjoitti troolikalastusta, 59 rysäkalastusta ja 99 verkkokalastusta. Rysäkalastajista 42 sai yli tuhannen kilon saaliin ja verkkokalastajista 51 yli sadan kilon saaliin. Silakkaa pyytäneitä troolareita oli 34.

Kilohaili pyydettiin troolilla ja sitä puretaan pääosin Viroon. Kilohailin kalastus on keskittynyt ja **22** kaupallisella kalastajalla oli siirrettävä käyttöoikeus vuonna 2021. Kilohailikiintiöt ovat olleet silakan kalastajille merkittäviä, koska sitä tulee erityisesti pääaltaalta silakan pyynnin sivusaaliina. Pääosa kilohailisaaliista on pyydetty heti alkuvuodesta tammi-helmikuussa ja loppusyksystä. Siitä lähes puolet on purettu Viroon ja toinen puoli Suomeen. Suomessa sitä on pääosin mennyt kalajauhotehtaalle ja pieni osa on pakastettu Viron vientiin. Osalle kalastajia kilohailin kalastus antaa hieman helpotusta tilanteeseen, jos Viron kalajauhotehdas pidetään toiminnassa.

Kalatalouden toimialakatsauksen mukaan vuonna 2021 merialueella toimi 29 troolikalastusyritystä, joiden **henkilöstömäärä oli 82 (htv)**. Troolikalastusyritysten tuotot olivat silloin noin 27 miljoonaa euroa. Tuotot ovat saaliin tuottaja-arvoa suuremmat, koska osa yrityksistä pakastaa ja myy pakastettua kalaa. Troolikalastuslaivaston nettoinvestoinnit olivat 1,8 miljoonaa euroa vuonna 2021. **Vuosina 2017 - 2021 troolilaivaston nettoinvestoinnit olivat yhteensä noin 18 miljoonaa euroa**, keskimäärin 3,6 miljoonaa euroa vuodessa. Nettoinvestoinnit sisältävät niin aineelliset kuin aineettomat investoinnit.

Silakan ja kilohailin käyttö

Vuonna 2021 silakasta ja kilohailista käytettiin noin neljännes elintarvikkeeksi. Loput käytettiin pääosin kalajauhoksi, turkiseläinten rehuksi tai pakasteena kalojen rehuksi (Kuva 1). Hieman

vajaa puolet silakasta ja kilohailista meni kotimarkkinoille ja muu vietiin. Silakan arvosta kolmannes saadaan elintarvikekalasta ja runsas puolet arvosta saadaan kotimarkkinoilta.

Turkistalouden kysyntä on viime vuodet ollut laskussa. Turkistarhaajien edustajan haastatteluiden mukaan aiemmin käytettiin normaalisti 40-60 miljoonaa kiloa, viime vuosina kysyntä on vähentynyt 10-30 miljoonaan kiloon ja vuoden 2023 kysynnän arvioidaan jäävän reilusti alle 10 miljoonaan kiloon, ehkä 4-6 miljoonaan kiloon. Kalajauhon kysyntä on ollut kasvussa. Kalajauhosta tehdään kalanrehua ja silakka jalostuu niin kasvatetuksi kalaksi ruokaketjussa. Suomalaisten kalastajien silakkaa myydään kotimaan, Viron ja Tanskan kalajauhotehtaille. Suomeen on juuri perustettu uusi kalajauhotehdas, joka voi valmistaa elintarvikkeisiinkin kelpaavaa kalajauhoa.

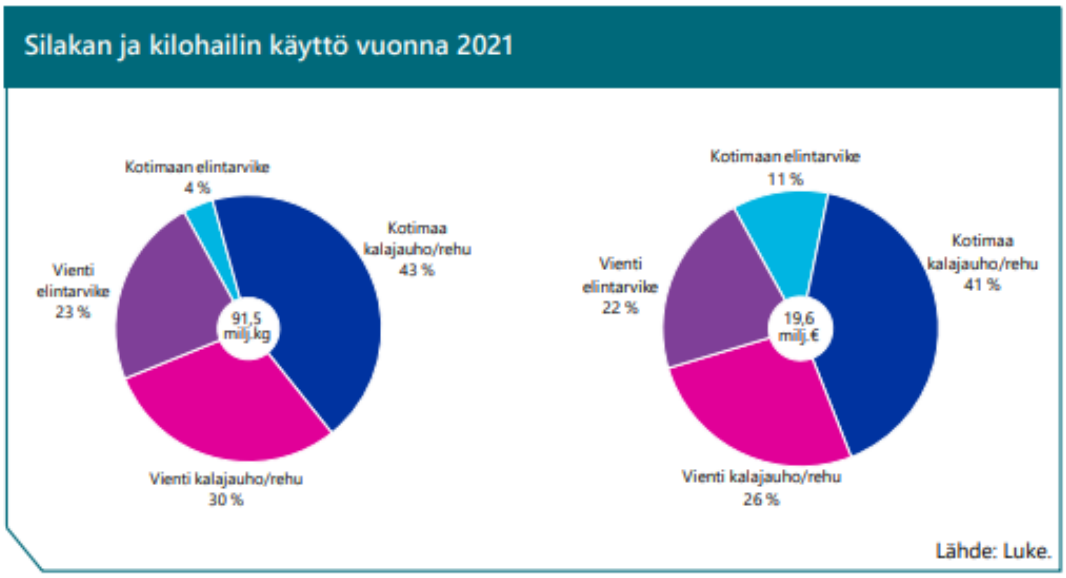

Kuva 1. Silakan käyttö vuonna 2021. Lähde: Kalamarkkinakatsaus 2023.

Kalasatamainvestoinnit

Tukiaineistojen perusteella viime rahastokauden aikana **silakkasatamiin investoitiin noin 4,8 miljoonaa euroa**, josta julkista ja kuntien rahaa oli 3,7 miljoonaa euroa.

Silakan jalostus ja vienti

Silakan käyttöä ihmisravinnoksi ja arvokkaammiksi tuotteiksi on haluttu lisätä. Suomessa on viimeisten vuosien aikana investoitu paljon elintarvikesilakan käsittelyyn ja jalostukseen sekä kalajauhotehtaisiin.

Suomessa on kolmetoista merkittävää yritystä, jotka jalostavat silakkaa elintarvikkeiksi tai kalajauhoksi. Silakan osuus oli vuonna 2021 Suomessa jalostetusta (sisältää pakastuksen) kalasta on runsas kolmannes ja kotimaisesta kalasta kaksi kolmasosaa (kalajalosteiden tuotantotilasto 2021). Kalajauhotehtaita on nyt kaksi, ja yksitoista isoa yritystä pakastaa,

perkaa, fileoi tai jatkojalostaa isompia määriä silakkaa. Niiden **silakasta saatu liikevaihto** on tilinpäätösten, yrittäjien ilmoitusten ja muun käytettävissä olevan tiedon mukaan tehdyn arvion mukaan noin **55 miljoonaa euroa ja** silakka **työllistää näissä yrityksissä noin 100 henkilöä vuodessa**. Yritykset ovat **investoineet** viimeisen rahoituskauden aikana kalajauhotehtaisiin ja muuhun silakan jalostukseen **yli 20 miljoonaa euroa**. Investointien arvo perustuu yrityksiltä saatuihin tietoihin, tukiaineistoihin ja tutkijan asiantuntija-arvioon. Isojen yritysten lisäksi silakkaa jalostaa joukko pieniä jalostamoita, joista osa myy tuotteitaan muun muassa kalamarkkinatapahtumissa.

Silakkaa pakastetaan runsaasti vientiin. Kalan ulkomaan kauppatilaston mukaan vuonna 2022 **pakastettua silakkaa** vietiin **yli 32 miljoonaa kiloa ja sen vientiarvo oli 12 miljoonaa euroa**. Pääosa viennistä menee suoraan elintarvikkeeksi. Suomesta vietiin myös runsas **10 miljoonaa kiloa tuoretta silakkaa, jonka arvo oli 2,3 miljoonaa euroa**. Suomesta vietiin vuonna 2022 myös **kalajauhoa yli 4,6 miljoonaa kiloa ja sen arvo oli 8,7 miljoonaa euroa**. Silakan vienti pienentää kalan kauppataseen vajetta.

Kalarehuteollisuus joutuu hankkimaan kalajauhon ulkomailta. Sitovia tilauksia pitää todennäköisesti tehdä jo ennen lokakuun kiintiöpäätöksiä. Itämerirehun valmistus loppuu. Pitkään rakennetun Itämerirehun kalankasvatusta tukeva brändi heikkenee. Osa kotimaisia silakkafileitä käyttäneistä yrityksistä ostaa tilalle pieniä sillifileitä Ruotsista.

Muut huomioitavat vaikutukset

Jos kalastuskielto toteutuu, investointien tuotto tyrehtyy. Rahoituskulut juoksevat ja korot ovat korkeat. Rahoituskulujen lisäksi yrityksillä on toiminnan seisoessa paljon kiinteitä kuluja, kuten esimerkiksi vuokrat, joista on hyvin vaikea päästä nopeasti eroon. Monille on taloudellisesti hyvin hankala tilanne edessään, koska sekä kalastajilla että jalostajilla on toistuvien kriisien vuoksi ollut myös hyvin vaikeat lähivuodet takanaan.

Kalastuskiellon suorien vaikutusten (toteutumaton liikevaihto, mahdolliset konkurssit jne.) lisäksi se vähentäisi koko arvoketjun luottamusta elinkeinon tulevaisuuteen, vie pohjaa sekä tehdyiltä että tulevaisuuden kehitystoimilta sekä supistaa yritysten investointihalukkuutta epävarmaan toimialaan. Tällä voi olla pidemmällä aikavälillä hyvin merkittäviä vaikutuksia. Jo pelkkä kalastuskieltojen uhka vaikeuttaa paljon liiketoimintaan (kaupat pitää tehdä hyvissä ajoin) ja heikentää toimialan ja yritysten tulevaisuuden näkymiä.

Silakka on luonnon kalaan liittyvän kalastuksen ja kalakaupan selkeä tukijalka ja siihen on aina muun kalastuksen vaikeina aikoina pystytty tukeutumaan. Kauppakielto horjuttaisi Suomen elintarvikehuoltovarmuutta vakavissa häiriötilanteissa.

Silakkatuotteet tuottavat liikevaihtoa myös vähittäiskaupassa, mutta sen arvoa ei ole tässä yhteydessä arvioitu. Kuluttajilta poistuu merkittävin edullinen kotimainen kalavaihtoehto. Selvityksessä ei ole huomioitu kuljetuksia ja muuta kalastukseen ja jalostukseen liittyvää yritystoimintaa. Julkisia investointeja tutkimukseen, markkinointiin ja erilaisiin hankkeisiin ei

ole huomioitu, koska silakan osuutta näistä on vaikea eritellä. Kuitenkin esimerkiksi Blue Products -ohjelma on panostanut paljon silakan laadun parantamiseen ja silakan uusien tuotantotapojen ja tuotteiden tutkimukseen.

Yhteenveto silakasta:

Silakan **menetetty tuottaja-arvo kalastajille** on noin **15 miljoonaa euroa.**

Kalajauho- ja jalostusyritysten menetetty liikevaihto on noin 55 miljoonaa euroa.

Kielto koskettaa yli 300 kaupallista kalastajaa. **Silakan kalastuksesta, laivastosta ja keskeisissä jalostusyrityksissä työskentelee yhteensä noin 400 henkilöä**. Osa rysäkalastajista ja iso osa verkkokalastajista siirtyy muiden lajien pyyntiin. Työntekijöitä on näihin töihin hyvin vaikea saada uudestaan, jos he joutuvat nyt lomautetuksi tai työttömäksi (vrt. esim. ravintola-ala, jonne on kalastusta helpompi rekrytoitua).

Silakkalaivastoon, käyttöoikeuksiin, kalastamiin ja jalostukseen on tehty viimeisten vuosien aikana **investointeja yli 40 miljoonan euron edestä**. Investoinnit eivät enää tuottaisi vaan veisivät rahaa.

Myös **epäsuorat vaikutukset** silakkaan perustuvien toimialojen uskottavuuteen ja kehittämiseen ovat **hyvin suuret.**

Lohen kalastuskielto Saaristomerellä, Ahvenanmaalla ja Selkämerellä

Suomen lohisaalis vuonna 2022 oli 153 tonnia ja sen tuottaja-arvo oli n, 1,3 miljoonaa. Saaliista ja sen arvosta 31% pyydettiin Saaristomereltä, Ahvenanmaalta tai Selkämereltä ICES-alueilta 29 ja 30. Näiden alueiden **saalis oli 47 tonnia ja tuottaja-arvo Luken tilaston mukaan noin 400 000 euroa.** Moni Selkämeren lohen kalastaja myy saaliinsa suoraan kuluttajalle. Saaliin vähittäisarvo on tuottaja-arvoon nähden karkeasti arvioiden kaksinkertainen.

Lohen pyytäjiä oli ICES-alueilla 29 ja 30 yhteensä **63**. Heistä 42 sai lohta yli 100 kiloa ja 16 yli 1000 kiloa.

Lohen kalastus on siian ja ahvenen ohella rannikkokalastuksen tärkeä tukijalka Selkämerellä. Kun yksi tärkeä tukijalka poistuu, voi muukin kalastus loppua, erityisesti koska silakankalastuskin saatetaan samalla kieltää. Jatkavien kalastajien kalastuspaine siirtyy osin muihin lajeihin kuten siikaan ja ahveneen.

Rannikkokalastuksessa on panostettu paljon hyljekarkottimien kehittämiseen ja lohen pyynnin suojaamiseen karkottimien avulla.